

Bederslev Skole opført 1836, her i et postkort afsendt 1906. De nederste ruder i vinduerne er malet over, så eleverne ikke blev distraheret af, hvad der skete udenfor. Næst efter skolen ses Bederslev 14, og over for skolen lærerboligen med muret gavl. Foto i privateje.

Skole i 200 år – Bederslev Skole oprettes

Af Margit Egdal

I 2014 fejres Danmarks store skolejubilæum. Gennem 200 år har alle danske børn modtaget undervisning, og det er værd at markere!

Historien om vor tids skole begynder i 1700-tallet, midt i oplysningstiden med landbrugsreformerne og visionerne om skolen for hele folket. 1789 holdt den store skolekommission ”for de danske Skolers bedre Indretning” sit første møde. Der gik dog 25 år, inden Frederik VI endelig kunne underskrive den skolelov, hvis 200-års fødselsdag fejredes i 2014.

1814 er et årstal, de fleste kender, det er jo året for skoleloven! Den provisoriske lov ”Provisorisk Reglement for Almue-Skolevæsenet paa Landet i Sjælland, Fyen, Lolland og Falster”, som kom i oktober 1806, kender de færreste. En helt almindelig fynsk landsbyskole som Bederslev Skole blev således oprettet efter 1806-loven. Da

skoleloven af 1814 kom, havde børnene i Bederslev allerede flere års skolegang bag sig.

Skolerne, der blev oprettet efter 1806-loven, viste sig så gode, at man i 1814 vedtog, at loven skulle gælde for hele landet. Vore dages skole var grundlagt!

Skolen i Bederslev i 1700-tallet

At gå i skole kendte børnene i Bederslev fra konfirmationens indførelse i 1736. De efterfølgende skolelove præciserede, at børnene nu skulle kunne Luthers Katekismus både som indenadslæsning, dvs. læse op fra den, og som udenadslæsning, dvs. kunne den udenad. Hvis forældrene ønskede det, måtte børnene også gerne lære at skrive og regne. I degneboligen, som lå på adressen Bederslev 6, havde grev Gyldensteen tilbygget 5 fag til en skolestue ifølge

biskoppens notat af 3. april 1742, og der havde degnen undervist fra og med samme år. Ved mageskifte mellem Gyldensten og Einsidelsborg kom skolen til at høre under sidstnævnte gods, nu med gehejmeråd, grev Moltke, ejer af Kørup og Einsidelsborg 1781-1795, som skolepatron.

På det tidspunkt holdt degnen Friedrich Schytte skole både for børn fra Bederslev og Uggerslev. Der blev imidlertid bygget en skole i Uggerslev, og Bederslev-børnene, der nu var alene tilbage, kunne så passende sendes i skole hos degnen Jens Thorbrygge i Nr. Nærrå, mente man. Skolegangen begyndte, men selv om børnene kunne skyde genvej over markerne, kunne de alligevel ikke gå de omkring 5 km fra Bederslev til Nr. Nærrå, så planen måtte opgives.

Grev Joachim Godske Moltke til Kørup og Einsidelsborg (Egebjerggård).

Grev Moltke indrettede derfor en skole i et hus i Bederslev, i stedet for den som havde været i degneboligen, og ansatte midlertidigt Jens Mortensen som lærer. Alle børn skulle ifølge skoleloven af 1739 gå i skole, men hvor ofte var der ingen bestemmelser om. Børnene kom kun i skole, når de kunne undværes hjemme, og når de endelig havde lært at læse, var der jo ingen grund til at komme i skolen igen, førend de havde glemt at læse. Det var almindeligt, at op til 80 % af børnene var fraværende.

Med skoleloven af 1806 var det slut med den slags slendrian. Nu kom "den ordentlige skolegang", som skolekommissionen i Bederslev sagde. Tilsynet med skolegangen var her af afgørende betydning. Der blev oprettet skolekommissioner i alle sogne, og som noget nyt ved hvert provsti en skoledirektion, som flere gange måtte høres i skolesager fra Bederslev. Det var sin sag at starte et skolevæsen op. 1806-loven kom sent på året, men heller ikke i 1807 kom man i gang. Først året efter begyndte skolen i Bederslev.

I det følgende er benyttet Bederslev skolekommissions forhandlingsprotokol med tilhørende korrespondance, som befinder sig i Landsarkivet for Fyn.

Aftenstemning omkring gadekæret i Bederslev og gården i baggrunden, hvor degnen i 1700-tallet holdt skole for børnene. Foto Holger Pedersen.

Bederslev Skole begyndte 2. september 1808

Den 26. august 1808 var skolekommissionen samlet for samvittighedsfuldt at følge lovens forskrifter og aftale og ordne det nødvendige til skolegangens begyndelse. Skolen bestod kun af 2 små fag med lergulv, borde, bænke og en kakkelovn til opvarmning. Der var en 30-40 børn, som skulle deles i to klasser, men mange var der jo ikke, der kunne komme i anden klasse. Faktisk var der ikke plads til alle børnene i 1. klasse i skolestuen, men de bedste kunne rykke op, så gik det vel.

Skolepatronen, nu ”kammerjunker von Petersdorff til Kiørup”, lagde et beløb, som der blev indkøbt 3 blækhusse for, 10 bibelhistorier, 5 ABC'er og 1 regnebog. Med dette kom Bederslev Skole helt præcis i gang den 2. september 1808.

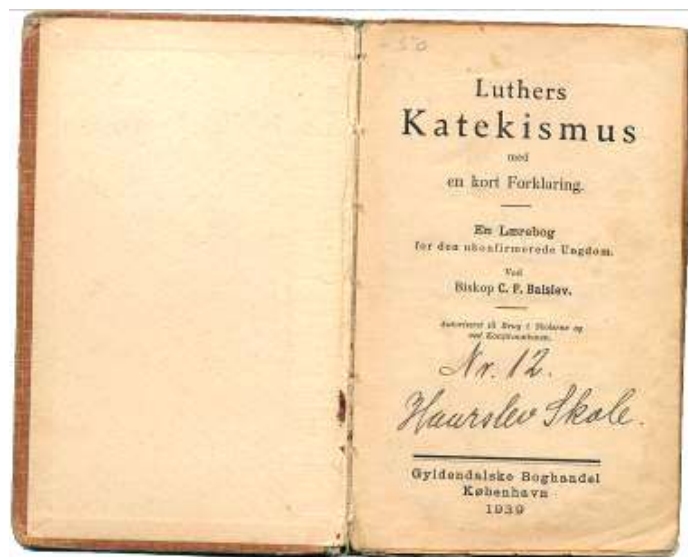
Første eksamen hos lærer Mortensen

Den 1. november 1808 blev der for første gang afholdt eksamen i skolen. Det viste sig, der kun var nogle få kvikke hoveder, resten af børnene faldt fuldstændig igennem. Lærer Mortensen forklarede, at der var jo høsten, og så skulle rugen sås, hvor børnene også havde fået fri. Siden havde han selv ligget syg. Kommissionen gav lærer Mortensen 1/2 år til at vise, han duede som lærer.

Jens Mortensen havde allerede været skoleholder i Bederslev længe inden 1806-loven. Han havde fået lov til at fortsætte som lærer, præsten havde talt godt for ham, skønt han absolut ingen uddannelse havde, men han var en tro mand, sagde præsten.

Det hed sig engang, at kunne man ikke blive andet, kunne man altid blive skolelærer. Det kunne være møntet på Jens Mortensen, der havde mistet sin venstre arm, og på sin enlige arm manglede hånden nogle fingre. Hvad kunne Jens Mortensen andet end være skolelærer, hvis ikke sognet skulle føde ham? – Da Jens Mortensen døde i 1839, var det da også som almisselem.

Greven på Einsidelsborg var skolens øverste myndighed. Således fik børnene fri på grevinde Louise Petersdorffs 22-års fødselsdag den 11. marts 1826. Her grevinden i en ældre udgave fra Portrætsamlingen, Det Kongelige Bibliotek. Grev Petersdorff havde efterhånden kun ringe interesse i skolen, og efter en istandsættelse overlod han den til sognet fra og med 1858.

Danmarks mest sejlivede skolebog, Luthers Katekismus, blev brugt i undervisningen gennem flere århundreder. Den berømte, eller berygtede, biskop Balles lærebog i katekismus blev i 1849 afløst af biskop Balslevs lærebog, her i 319. oplag fra 1939 brugt i Hårslev Skole.

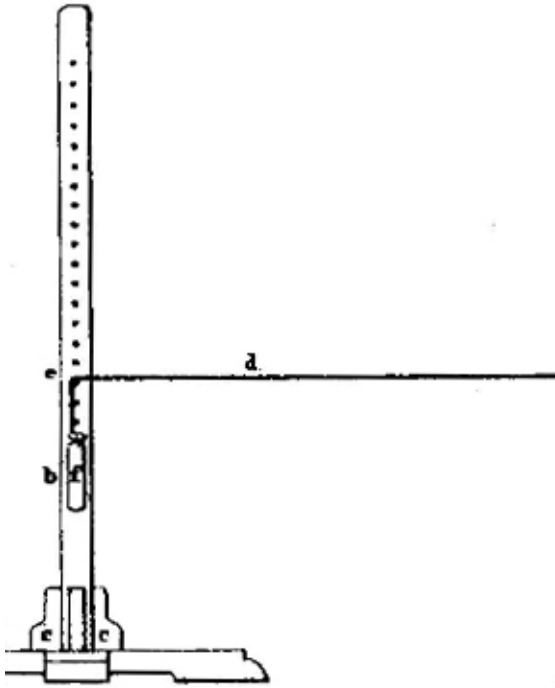
Skolekommissionens arbejde

Hver måned mødes kommissionen og gennemgår forsømmelserne i skolen. I begyndelsen har man ikke helt forstået, at børn skal i skole, men det hjælper, da der opkræves mulkt, hver gang der ikke har været en gyldig grund til at holde barnet hjemme. Gyldig grund er lille barn og lang vej, dårligt vejr. Sygdom ikke mindst. Når høst og sædetid begynder skal børnene hjælpe til. Mens kornhøsten står på, lukker skolen i 4 uger. Hvor der drives landbrug, må børnene holdes hjemme op til 18 dage, når der skal sås om foråret, men højst 14 dage, når der skal sås om efteråret.

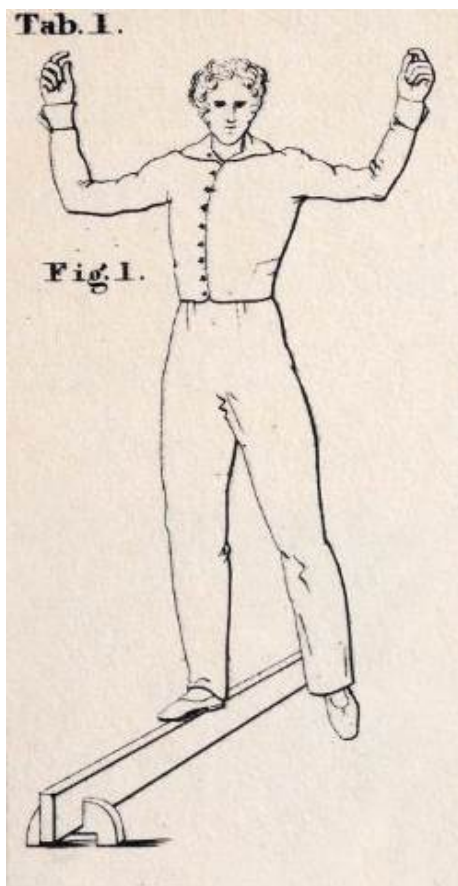
De store børn går i skole om formiddagen, om sommeren møder de kl. 7. Klokken 11 holder læreren middagspause. Er han tillige kirkesanger, og der f.eks. skal være begravelse, skal ligene stå parate på kirkegården kl. halv tolv, så han kan nå at være færdig, til de små børn møder om eftermiddagen. I begyndelsen går børnene i skole hver dag, dog må de store børn i sommertiden nøjes med at komme i skole hver anden dag, det viser sig som en god ide, for senere indføres hver anden dags undervisning generelt.

Skolestuen blev ved med at være for lille. I 1822 hedder det, at "skolestuen er så elendig at både lærer og børn må tabe lyst og mod i et så lille, mørkt og fugtigt hul". Jens Mortensen følte sig i al fald for gammel og svag til at fortsætte undervisningen. 1823 antog skolekommissionen nu skolens første seminarieuddannede lærer. Flere gange måtte man ansætte ny lærer. Da lærer Larsen lå syg hele november og december 1829, og skolen derfor var lukket, blev Thomas Lange ansat som hjælpelærer for efter et par år at blive enelærer. Jens Hansens lærergerning i Bederslev blev såre kort, ansat 1843, død af tyfus februar 1845. Endelig kom lærer Kjøng, som fik sin livsgerning ved skolen og virkede her gennem 36 år.

Alle skolens udgifter landede på kommissionen bord. Bøger, inventar mv. Til gymnastikken blev der i 1829 købt 1 springemaskine, 1 ligevægtsbrædt samt reb, hvad der var det mindste, man behøvede ifølge gymnastikpædagog Nachtegalls autoriserede "Lærebog for Gymnastik for Almue- og Borger-Skolerne i Danmark" fra 1828. Det meste af året sluttede drengene skoledagene med en times gymnastik. Eksercerplads havde man ved Bederslev Kirke. Lærebogen foreslog også indkøb af trægeværer

Gymnastik blev indført som fag i 1814 men blev først obligatorisk i 1828. Den ene halvdel af "Springemaskinen" genkendes som til brug ved højdespring. Gymnastikken var såkaldt "tysk gymnastik". Efter Lærebog i Gymnastik, 1828.

Balanceøvelse. Lærebog i Gymnastik, 1828.

til øvelsesbrug, men så vidt gik kommissionen ikke.

Lærerens løn var et stedse tilbagevendende spørgsmål. I kirken blev der nogle gange om året båret en tavle rundt, som man kunne lægge penge i til læreren. Bederslev-bønderne påpegede gerne, hvor lille sognet var, og hvor få de var til at betale lærerens løn. Det meste af lønnen udbetaltes i naturalier, men selv det såkaldte degnebrød, kunne der udkæmpes slag om. Gårdfæsterne Jørgen Pedersen og Jens Nielsen nægtede i 1829 pure at give læreren de sædvanlige tre brød.

Der blev samlet ind i kirken til lærerens løn, og hertil anvendtes klingpungen. Her er den forsynet med en klokke og sidder på en stang, der ræktes ind i stolestaderne. I Bederslev har man brugt en lignende klingpung. Se foto herunder.

Interiør fra gården Skovvang, Bederslev 5 – før det nuværende Skovvang blev opført. Præstegården lå i Nr. Nærå, derfor havde præsten omklædningsværelse i Skovvang, som her er foreviget af fotograf Hans Chr. Brøns i

Skamby. Billedet er et stereoskopbillede antagelig fra sidst i 1800-tallet.

Læg især mærke til klingpungen, der står op ad væggen. Man ved, at der i Bederslev Kirke også har været brugt en såkaldt tavle til indsamling af løn til læreren, denne bestod af en lille træeske sat på en stang, også beregnet til at række ind i stolestaderne.

Skoleveje og skoledistrikt

Mange kræfter brugtes på skoledistrikter og skoleveje. Børnene måtte ikke have mere end ¼ mil, knap 2 km, til skole, men da man i 1820 udmålte vejen fra Gyngstrup til Bederslev var der for langt. Det var nødvendigt med en skole i Gyngstrup også. Skolen i Bederslev, som gennem mange år kun havde været interimistisk, lod grev Petersdorff omsider udvide 1834-35. Da skolen nu var større, bestemte kommissionen i februar 1836, at skoledistriktet skulle udvides, så børn i Roerslev, der boede øst for Kørupvejen, skulle gå i skole i Bederslev. Selv om der blev lavet en skolesti, var der langt at gå, og protokollen viser, at fraværet blandt de mindste børn steg markant.

Ny skole i 1836

Udvidelsen af skolen var dog ikke tilstrækkelig. Nu måtte grev Petersdorff bygge en ny skole. Mens arbejdet stod på, gik børnene i skole i lærer Langes meget rummelige storstue. Den ny skole blev indviet på Reformationsdagen den 31. oktober 1836. Luthers opslag på kirkedøren i Wittenberg, begyndelsen til reformationen, blev behørigt fejret. Det var en god dag at begynde i den ny skole, og børnene indtog deres pladser på helt nye bænke og ved nye skoleborde.

Når børnene mødte i skolen, skulle de være rene, fastslog loven gang på gang – hvilket viser, renligheden var et problem. Skolen skulle lære børnene om sundhed, og hver dag skulle vinduerne lukkes op, og skolestuen udluftes, når børnene var gået hjem. Læreren skulle f.eks. også opmuntre dem til at plante og pode, til haveyrkning i det hele taget.

Idealerne var høje. Målet var gode og retskafne mennesker, der havde erhvervet sig kundskaber og færdigheder, så de blev nyttige borgere. Børnene viste læreren ærbødighed ved at hilse ham stående. Læreren skulle til gengæld behandle børnene venligt og forstående, ja ligefrem kærligt, vinde deres tillid og gøre dem undervisningen behagelig. Læreren måtte aldrig slå, knibe eller skælde børnene ud, højst formane dem. Var børnene under 10 år, måtte de dog

straffes med et lille ris. Ældre børn måtte få af en tynd tamp uden knuder, men børn måtte ikke forhærdes eller gøres modløse. En helt igennem ambitiøs skolelov!

Denne hastige gennemgang af skolen i årene omkring dens oprettelse har udgangspunkt i loven fra 1806. Da 1814-loven kom, blev der mindre justeringer såsom mødetid, frihed til markarbejde mv., og der kom sang og gymnastik i skolen. Men Bederslev skole havde for længe trådt sine barnesko og var blevet en "rigtig" skole. Den skole, hvis fødselsdag hele Danmark fejrer i 2014. Til lykke med de 200 år!

Lærere i Bederslev

Friedrich Schytte, degn i Bederslev
Jens Thorbrygge, degn i Nr. Nærrå
Jens Mortensen 1790 ca.-1823
N. Bredahl 1823-1825
Jørgen Larsen 1825-1832
Thomas lange 1830-1843
Jens Hansen 1843-1845
Ole Jacob Kjøng 1845-1881
Hans Henrik Watson 1882-1905
Jens Møller 1906-1913
Søren Madsen 1913-1936 ca.

I løbet af 1800-tallet voksede en egentlig lærerstand frem. Læreren blev en central person i sognet. Han var øvrighedsperson, han var degn, han var skolelærer, og ofte havde mere end en generation ligefrem gået i skole hos den samme lærer. Lærer Kjøng virkede i Bederslev i 36 år (1845-81). Foto Historisk Sognekort.

Gjertrud Marie Hansen, født 1866 i Bederslev, og øvrige elever, er trukket i deres stiveste puds for at blive foreviget i 1875 foran lærerboligen i Bederslev sammen med lærer Kjøng. Foto Otterup Lokalhistoriske Arkiv.

Artiklen er skrevet af Margit Egdal i anledning af folkeskolens 200-års jubilæum 1814-2014 og har været publiceret i Sletten 2014. Digitaliseret af samme til Nordfynsk.dk 3. 2. 2016. Foto af M. Egdal 2012.